

УДК 342.9

Литвиненко Віктор Іванович
доктор юридичних наук, професор
директор Навчально-наукового
інституту права ім. князя Володимира Великого
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,
Заслужений юрист України
victor.rovnyu.ta@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Статтю присвячено сучасним проблемам функціонування правоохоронної системи України. Автор наголошує на доречності, нагальності прийняття Закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність”, який ось уже 2 роки не може пройти процесуальних перепон.

В ході дослідження доведено необхідність подолання політичних, особистих та інших причин протидії прийняттю згаданого закону з боку органів державної влади, консолідації всіх зусиль з метою захисту прав та законних інтересів громадян, в тому числі – шляхом створення такого інституту як приватний детектив.

Ключові слова: приватна детективна діяльність, правоохоронна діяльність, права та інтереси людини і громадянина, законотворчий процес.

Litvinenko V. I. PROBLEMS OF PRIVATE DETENTIONAL ACTIVITY AT THE MODERN STAGE OF DOMESTIC ENVIRONMENT

The article is devoted to modern problems of the functioning of the law enforcement system of Ukraine. The author insists on the appropriateness and urgency of the adoption of the Law of Ukraine "On Private Detective (Search Activity)", which has been unable to pass procedure obstacles for 2 years already.

The research proves the need to overcome political, personal and other reasons for opposing the adoption of this law by state authorities, consolidating all efforts to protect the rights and legitimate interests of citizens, including by creating such an institution as a private detective.

Key words: private detective activity, law enforcement activity, human rights of a person and citizen, law-making process.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України, перед нашою державою постало ряд гострих питань, які потребують нагального вирішення, оскільки їх ігнорування загрожує щонайменше системною кризою, а в найбільш песимістичних моделях розвитку подій – цілковитим занепадом нашого суспільства, зникненням українського народу як такого. На фоні економічної кризи, демографічної катастрофи, військового протистояння, нагнітання агресивних настроїв серед населення, зневіри молоді у майбутті, значною мірою посилилась діяльність криміналітету, дедалі більше зростає привабливість протиправних діянь, ставляться під сумнів основні цінності правової держави.

Вкрай непроста ситуація на сьогодні склалася в сфері захисту прав і законних інтересів особи, майна фізичних та юридичних осіб. Незважаючи на досить оптимістичну “публічну” статистику та надзвичайно високу активність політиків у засобах масової інформації, соціальних мережах, де можна почути про перемогу закону, добра і справедливості, процвітання, мир і злагоду в Україні, реальність свідчить про відверто незадовільну роботу правоохоронних органів. В кращому випадку розкривається тільки кожен десятий злочин. Можна констатувати, що права людини майже не захищені. На мій погляд, проблема полягає в неефективності самої системи правоохоронних органів, які знаходяться в стадії постійного реформування, що, на жаль, не поліпшило ситуацію протидії криміналітету в Україні, а виключно погіршило. Про це свідчить дуже низький рівень розкриття резонансних вбивств, крадіжок із квартир, угонів і крадіжок автотранспорту, пограбування та розбійних нападів на громадян, рейдерських нападів на підприємства. Особливо можна виділити негативний вплив на дану ситуацію корупційної складової. Все це не найкращим чином позначається не лише на рівні життя українців, породжуючи в них відчуття незахищеності, відсутність довіри до влади, але й катастрофічно принижує міжнародний імідж України як держави.

Альтернативою бездіяльності держави по захисту своїх громадян, їх власності, в якійсь мірі, могло би стати використання світового досвіду створення приватних детективних структур, які зарекомендували себе позитивно в більшості розвинених країн світу. Така ініціатива громадян, які, маючи бажання та професійні навички, могли би знайти свою зайнятість, особливо актуальна в умовах реформи правоохоронної системи, що лишила “за бортом” велику кількість людей з досвідом роботи та високим рівнем професійної майстерності. Адже якщо колишні правоохоронці реалізують себе в сфері приватної детективної діяльності, це сприятиме інтересам українського народу значно більше, ніж їх вливання в кримінальні структури.

Формування цілей статті. Метою дослідження є аналіз сучасних проблем вітчизняної правоохоронної системи крізь призму процесу розгляду проекту Закону України “Про приватну детективну діяльність”.

Виклад основного матеріалу. Більшістю дослідників приватна детективна діяльність визначається, як надання на відшкодувальній договірній основі послуг фізичним і юридичним особам в цілях захисту їх законних прав і інтересів [1].

На жаль, як це традиційно складається в Україні, дане питання своєчасно не вирішується в правовому полі. Так, Закон “Про приватну детективну діяльність”, прийнятий Верховною Радою України, був заветований Президентом. При цьому в якості аргументу такого рішення наголошується на завищених заявлених повноваженнях приватного детектива. Такі дії керівництва держави явно не спрямовані на захист українців та посилення правової системи України. На мою думку, створення приватно-детективних структур безумовно дозволило би населенню України посилити свій захист.

Спробуємо розглянути процес розгляду даного законопроекту детальніше. 28 грудня 2015 року на розгляд Верховної Ради України було подано проект закону “Про приватну детективну (розшукову) діяльність”, який був прийнятий Верховною Радою України 13 квітня 2017 року [2]. Однак, вже 3 червня 2017 року проект закону було повернуто Президентом України для повторного розгляду, з пропозицією “узгодити його положення з нормами законодавчих актів, які є базовими у відповідних сферах правового регулювання”. Так, зокрема, Президент звернув увагу на те, що “за відсутності чіткої конкретизації в Законі відомостей чи даних, які дозволяється збирати, фіксувати та досліджувати суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності, фактично допускається можливість збирання такими суб'єктами доказів для розгляду справ у кримінальному судочинстві” [3]. Такий підхід, на думку Глави держави, суперечить нормам Кримінального процесуального кодексу України, зокрема зважаючи на статтю 86, в якій зазначено наступне: “доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення”, та на частину першу статті 93, яка зазначає, що “збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом” [4, с. 51-53].

Наступне суттєве зауваження Президента стосується невідповідності переліку приватних детективних (розшукових) послуг пов'язаних із забезпеченням захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці) (пункт 11 частини третьої статті 12), нормам законів України “Про інформацію” та “Про доступ до публічної інформації”, за якими до інформації з обмеженим доступом належить конфіденційна, таємна та службова інформація [5; 6].

Третє зауваження Глави держави стосується особливостей одержання свідцтва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю. Зокрема, згідно з проектом закону “Про приватну детективну (розшукову) діяльність”, таке свідцтво видається на платній основі (стаття 8) [2], однак у згаданій статті не визначено розмір плати за видачу такого свідцтва та порядок її справляння, як того вимагає Закон України “Про адміністративні послуги” (частина третя статті 11) [7].

Опираючись на вищенаведені зауваження, Президент України застосував право вето та повернув проект закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність” на повторний розгляд.

Перелічені зауваження Президента України були проаналізовані Головним науково-експертним управлінням, що знайшло своє відображення у відповідному “Висновку на Пропозиції Президента України до Закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність” від 3 липня 2017 року [8]. Головне науково-експертне управління, вивчивши зауваження і пропозиції Президента України, частково погодилось з ними, проте, звернуло увагу на ряд моментів. Зокрема, зауваження Глави держави щодо невідповідності проекту закону Кримінальному процесуальному кодексу, в аспекті збирання доказів, Головне науково-експертне управління вважає недостатньо переконливим, адже:

- по-перше, у проекті закону йдеться про надання права приватним детективам збирати лише *відомості та дані*;
- по-друге, на думку експертів не можна позбавляти підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, адвоката можливості звернутись за допомогою до приватних детективів на договірних засадах, як це робиться у багатьох країнах (наприклад, в США, де приватною детективною діяльністю займаються, за різними оцінками, від 1 до 2 мільйонів осіб, а також Великобританії, Франції, Німеччини та ін.) [8].

Викликає деякі сумніви експертів і зауваження президента щодо невідповідності переліку приватних детективних (розшукових) послуг пов'язаних із забезпеченням захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці), нормам законодавства, зокрема законів України “Про інформацію” та “Про доступ до публічної інформації”, за якими до інформації з обмеженим доступом належить конфіденційна, таємна та службова інформація. Зокрема, Головне науково-експертне управління вважає, що “у пункті 11 частини третьої статті 12 Закону йдеться не про класифікацію інформації з обмеженим доступом, а про інформацію, яка має захищатись приватним детективом (зокрема, комерційна, промислова та професійна)” [8]. Крім того, експерти вважають, що терміни “комерційна таємниця” та “професійна таємниця” достатньо законодавчо визначені ст. 505 Цивільного кодексу України [9], та ст. 22 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” [10] відповідно. При цьому, з огляду на відсутність законодавчого визначення “промислової таємниці”, а відтак і її режиму захисту, експерти вважають за доцільне слова “промислова таємниця” із пункту 11 частини третьої статті 12 Закону вилучити.

Єдине зауваження Глави держави, яке знайшло повну підтримку Головного науково-експертного управління стосується узгодження порядку одержання свідоцтва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю, з частиною третьою статті 11 Закону України “Про адміністративні послуги” (щодо визначення розміру плати за видачу такого свідоцтва та порядку її справляння). Зокрема, експертами пропонується “або привести вказану норму у відповідність з положеннями Закону України “Про адміністративні послуги” (як це пропонується Главою держави), або передбачити, що свідоцтво на право зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю має видаватись на безоплатній основі, як, наприклад, свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України (див. статтю 12 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”)” [8]. Тобто, такий незначний процесуальний момент, як порядок оплати свідоцтва на право зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю по суті стає на заваді захисту прав та законних інтересів громадян України.

На наш погляд, наведені факти переконливо вказують не лише на відсутність політичної волі в прийнятті закону “Про приватну детективну діяльність”. Вивчення процесу процедури проходження відповідного проекту закону через комітети ВРУ, АП, що триває понад 2 роки, свідчить про відверте й демократичне небажання відповідних посадових осіб приймати цей закон. Такий стан справ можна пояснити тільки тим, що органи влади з політичних, можливо корисливих та інших інтересів не бажають створення такого інституту як приватний детектив, і (починаючи від АП і закінчуючи ВР, МВС, МінЮсту) чинять всілякі перепони в процесі його прийняття, при цьому цинічно прикриваючись процесуальними механізмами. Безумовно, мотиви високопосадовців можна зрозуміти. Їх життя, здоров'я, честь і гідність охороняються на належному рівні. Значна частина дій правоохоронних органів спрямована на захист безцінних персон “слуг народу”. На крайній випадок такі діячі мають достатні кошти для користування послугами приватних охоронних структур, та й самі цілком законно озброєні до зубів. А у випадку, коли все це не допомагає, такі люди можуть скористатися корупційними механізмами, чи просто “лояльністю до своїх”. Преса подеколи майорить такими випадками як стрілянина з боку суддів [11], народних депутатів, які чомусь не покладаються на правоохоронні органи, а у випадку мінімальної загрози своїй дорогоцінній особі захищають себе всіма доступними їм способами. А в цей же час рядові громадяни України лишаються беззахисними перед всезростаючим валом злочинності, змушені в ролі жертви спостерігати за криміналізацією суспільства. Невже хтось справді думає, що таке зверхнє ставлення до народу підвищує довіру людей до влади?

Висновки. В умовах низької ефективності системи правоохоронних органів, ефективним заходом могло би стати використання світового досвіду створення приватних детективних структур, які зарекомендували себе позитивно в більшості розвинених країн світу.

На жаль, вкрай актуальний проект Закону України “Про приватну детективну діяльність” ось уже 2 роки не може подолати перепоп процесуального характеру. Проаналізувавши ключові етапи цього процесу, ми дійшли висновку, що органи влади з політичних, можливо корисливих та інших інтересів не бажають створення такого інституту як приватний детектив

Особливої гостроти ця проблема набуває нині з огляду на наближення виборів Президента України. Невдовзі ми будемо бачити і чути ще більше пропаганди, ще більше обіцянок і гарантій нашого процвітання у віддаленому “світлому” майбутньому. Натомість у кризовому сьогоднішньому чомусь лишаються неприйнятими чимало актуальних законопроектів, серед яких – проект закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність”.

Список використаних джерел:

1. Організаційно-правове забезпечення діяльності приватних детективів в Україні: курс лекцій / Низенко Е. І., Заросило В. О., Пригунов П. Я., Литвиненко В. І., Лужанський М. В. К. : «МП Леся», 2016. 192 с.
2. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: проект закону України / База даних «Законодавство України» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
3. Пропозиції до Закону України "Про приватну детективну (розшукову) діяльність"/ База даних

- «Законодавство України» URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=425603
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13 квітня 2012р./ База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02 жовтня 1992р. / База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13 січня 2011р./ База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
7. Про адміністративні послуги: Закон України № 5203-VI від 06 вересня 2012р./ База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
8. Висновок Головного науково-експертного управління URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=374040
9. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003р. / База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05 липня 2012р./ База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
11. Суддю, що після хабаря стріляв у детективів НАБУ, випустили із СІЗО URL: <http://expres.ua/news/2018/02/06/283207-suddyu-habarya-strilyav-detektyviv-nabu-vypustyly-sizo>

REFERENCES

1. Nyzenko, E.I., Zarosylo, V.O., Pryhunov, P.Ya., Lytvynenko, V.I., & Luzhanskyi, M.V. (2016). *Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti pryvatnykh detektyviv v Ukraini: kurs lektsii [Organizational and legal support of activity of private detectives in Ukraine: a course of lectures]*. Kyiv: «MP Lesia» [in Ukrainian].
2. Proekt zakonu Ukrainy Pro pryvatnu detektyvnu (rozshukovu) diialnist [Draft Law of Ukraine on private detective (wanted) activity]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580 [in Ukrainian].
3. Propozytsii do Zakonu Ukrainy “Pro pryvatnu detektyvnu (rozshukovu) diialnist” [Proposals to the Law of Ukraine “On Private Detective (wanted) Activity”]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=425603> [in Ukrainian].
4. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]. (2012, April 13). zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro informatsiiu” [Law of Ukraine “On information”]. (1992, October 2). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy “Pro dostup do publichnoi informatsii” [Law of Ukraine “On access to public information”]. (2011, January 13). zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy “Pro administratyvni posluhy” [Law of Ukraine “On Administrative Services”]. (2012, September 6). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> [in Ukrainian].
8. Vysnovok Holovnoho naukovno-ekspertnoho upravlinnia [Conclusion of the Main Scientific and Expert Department]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=374040 [in Ukrainian].
9. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. (2003, January 16). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy “Pro advokaturu ta advokatsku diialnist” [Law of Ukraine “On Advocacy and Advocacy”]. (2012, July 5). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> [in Ukrainian].
11. Suddiu, shcho pislia khabaria striliav u detektyviv NABU, vypustyly iz SIZO [The judge, who after the bribe shot at the detectives of NABU, was released from jail]. (n.d.). expres.ua. Retrieved from <http://expres.ua/news/2018/02/06/283207-suddyu-habarya-strilyav-detektyviv-nabu-vypustyly-sizo> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.03.2018